

BESZÁMOLÓ

a Fial Magyar Tanárjelölt Karvezetők III. Országos Versenyén megrendezésre került, a magyar karvezetőképzés jelenlegi helyzetét vizsgáló szakmai fórumról

(Szeged, 2022. november 11.)

FIATAL MAGYAR
TANÁRJELÖLT
KARVEZETŐK
III. ORSZÁGOS VERSENYE

A Kardos Pál Alapítvány harmadik alkalommal rendezte meg karvezetőversenyét, melyre meghívást kaptak a Kárpát-medence tanárképző intézményeiben tanuló magyar anyanyelvű tanárjelölt hallgatók. A verseny Kodály Zoltán születésének 140. évfordulója alkalmából, valamint Kardos Pál születésének 95. évfordulójára emlékezve került megrendezésre. A rendezvény támogatója a Kulturális és Innovációs Minisztérium volt, társrendező a helyszínt adó Szent-Györgyi Albert Agóra, valamint a Magyar Kodály Társaság volt.

A verseny megkezdése előtt került sor arra a szakmai fórumra, melyen képviseltették magukat a versenyzők képzőintézményei: a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kara, az egri Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi és Művészeti Kara, a budapesti ELTE BTK Művészetközvetítő és Zenei Intézete, a Debreceni Egyetem Zeneművészeti Kara, valamint a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem. Az intézményeket a karvezetéstani tanításban részt vevő oktatók, valamint a versenyző hallgatók képviselték, és részt vettek rajta a verseny zsűrijének tagjai: *Kollár Éva* Liszt Ferenc-díjas karnagy, ny. egyetemi tanár, a zsűri elnöke, *Rozgonyi Éva* Liszt Ferenc- és Bartók-Pásztori-díjas karnagy, ny. főiskolai tanár, valamint *Tóth Péter* Erkel Ferenc-díjas érdemes művész, zeneszerző, egyetemi tanár.

A szakmai fórum szervezője *Ordasi Péter*, Liszt Ferenc-díjas karnagy, ny. főiskolai tanár bevezető előadásában áttekintette a magyar karvezetőképzés történetét, a Kodály kórusművészetére épülő iskola kiemelkedő alakjainak érdemeit. Részletesen bemutatta azokat

¹ Dr. S. Szabó Márta egyetemi docens (Debreceni Egyetem Zeneművészeti Kar)

a szakkönyveket, módszertani jellegű főiskolai jegyzeteket, melyek többsége 1965 és 1995 között jelent meg, azóta új kiadást nem ért meg, s többségük antikváriumban sem beszerezhető.

Kiemelten szólt Vásárhelyi Zoltán, a magyar karvezető-iskola megteremtőjének kötetéről (*Az énekkari vezénylés módszertana*, Zeneműkiadó, 1965), melyet újabb kiadás híján már nemcsak a fiatal, de a pályája vége felé haladó karvezetők sem ismerhetnek.

A magyar kórusművészet és karvezetőiskola következő nagy alakja, Bárdos Lajos is számos kiadvánnyal gazdagította a szakirodalmat. *Harminc írás 1929–1969* című gyűjteményes kötetében (Zeneműkiadó, 1969) több tanulmány kifejezetten a karvezetőknek szól. Bárdos volt a szerzője azoknak a tanárképző főiskolai jegyzeteknek (*Karvezetés I – Életet az énekbe!* Nemzeti Tankönyvkiadó, 1994; *Karvezetés II. Zenei prozódia*. Tankönyvkiadó, 1976), melyek megjelenésük idején is csak szűk körben voltak elérhetők, ma pedig elérhetetlenek.

Folytatták a sort a karvezető művész-tanárok következő generációjához tartozók: Párkai István, Kardos Pál és Tillai Aurél. A *Karvezetés* jegyzetsorozat részben önálló, részben pedig fejezetenként más-más szerzőtől származó kötetei felölelik a vezénylés elméleti és gyakorlati feladatainak, a művek kiválasztásának és feldolgozásának, a próbamunka felépítésének és a kórushangzás, valamint az intonáció fejlesztésének lehetőségeit. Ezek a jegyzetek is legfeljebb antikváriumban jegyezhetők elő.

Kardos Pál kórusneveléssel és intonálással kapcsolatos művei szerencsés kivételek a mai hozzáférhetőség tekintetében. A *Kórusnevelés, kórushangzás* című kötet és a hozzá tartozó gyakorlati példatár két kiadást is megért még a szerző életében (1966 és 1977), és viszonylag nagy példányszámban jelent meg. Így tapasztalataink szerint ma is megtalálható a felsőoktatási intézmények könyvtáraiban. A Kardos Pál Alapítványnak, valamint *Kardos Pálné, Rozgonyi Éva* és *Kardos Gábor* munkájának köszönhetően 2017-ben megújulva kiadásra került a *Karvezetés III. Intonálás* című kötet, mely először 1970-ben jelent meg. A könyv gerincét Kardos Pál akusztikai kutatásainak közzététele alkotja, a gyakorlati munkát pedig azok a kórusműszertani tanácsok segítik, melyeket rövid, de gazdag tapasztalatokat és művészi eredményeket felmutató élete során a szerző megfogalmazott. Örömdetes tény, hogy Kardos Pál írásai az utóbbi időben angolul és japánul is megjelentek, kielégítve azt az igényt, amely a világban e szűkebb szakterületen megmutatkozik.

Az előadó kiemelte a közelmúlt nagy karvezető egyéniségei, *Mohayné Katanics Mária* és *Szabó Miklós* Bartók és Kodály műveinek értelmezését, tanítását és vezénylését segítő köteteit.

Ordasi Péter és a szakmai fórum résztvevői egyetértettek abban, hogy a kórusvezetést tankönyvből nem lehet megtanulni, mester és kórus nélkül szinte lehetetlen, de azok a történeti–elméleti–módszertani ismeretek, melyeket az előadó által bemutatott, többségében ma már nem kapható kötetek tartalmaznak, jelentősen hozzájárulhatnak karvezetőképzésünk eddigi eredményességének megőrzéséhez és továbbviteléhez. Ezért megfogalmazódott az a kérés és javaslat, hogy – a szakkönyvkiadás finansziális problémáinak, és anyagi hasznot nem hozó mai helyzetének ismeretében is – **a fentebb említett kötetek újrakiadása megvalósulhasson.**

A szakirodalom összegzése után *Ordasi Péter* a mai karvezetés-tanításban előforduló jelenségekre hívta fel a szakemberek figyelmét. (Összefoglalómban az általa említett jelenségek mellé illeszttem a fórum csatlakozó hozzászólásait.) Elmondta, hogy a karvezetés mint tantárgy egyedülálló a zenei előadóművészet szaktárgyai között, hiszen míg a többi tárgy hosszabb alsó-

és középfokú előtanulmányok után éri el a felsőfokú szintet (pl. zongora, hegedű, de a legtöbb fúvós hangszer és a magánének is), addig **a karvezetés oktatás gyakorlatilag a felsőoktatásban kezdődik.**

Mindszenty Zsuzsánna Liszt Ferenc-díjas karnagy több mint három évtizedes karvezetés-tanári tapasztalatára építve azt mondta, hogy ez nem baj, ha fiatal a középiskola végére megfelelő gyakorlati (kórusénekesi, hangszeres) és elméleti képzésben részesült. Ha jól felkészült muzsikus, a karvezetés technikai részét a felsőfokú képzés ideje alatt elsajátíthatja, s ha megfelelő kargyakorlati lehetőséget kap, vélhetően a kórus előtt is megállja a helyét. A karvezetővé válás folyamatában a kórusénekesi tapasztalat, karirodalomismeret és a gyermek-, valamint az ifjúkorban szerzett kórusélmények és karvezetői minták kiemelt fontosságával a fórum résztvevői egyetértettek.

Végh Mónika a Debreceni Egyetem Zeneművészeti Kar tanszékvezetője megemlítette, hogy a szolfézs-zeneelmélet szakos szakgimnáziumi növendékek már tanulnak karvezetés szaktárgyat, mely sok esetben kedvet csinál a kórusvezetői pálya választásához.

Ordasi Péter következő felvetése az volt, hogy **az ütemezés nem egyenlő a vezénnyel.** Ezzel természetesen mindenki egyetértett, kiemelve a vezénnyel kórusénekest és együttest segítő, a művet értelmező, a művészi kifejezést megteremtő irányultságát. Ugyanakkor szükséges megtanítani az úgynevezett „szabályos” vezénnyel, mely kiindulópont lehet a kórus irányításában, melytől azonban egyéni mozdulat- és kifejezésrendszerének kialakítása során a gyakorló karvezetők – különösen művészi szinten – eltérhetnek. Konkrét vezénnyeltechnikai kérdésként merült fel a ¾-es ütemrajz első ütésének függőleges vezetése. *Berkesi Sándor*, Kossuth- és Liszt Ferenc-díjas karnagy hozzászólásában kifejtette, hogy a karvezetés-tanításban a „tanítható” elemek elsajátíttatása után el kell engedni a növendéket, találja meg egyéni kifejezőeszközeit. Ezt a folyamatot jelentősen segítheti, ha a fiatal minél több, jelentős gyakorlattal rendelkező karvezetőegyeniséggel találkozhat. *Kabdebó Sándor*, az egri és a debreceni egyetem karvezetés-tanára a kórusvezető egyéniségének, varázsló erejének fontosságát hangsúlyozta a vezénnyel kéz technikájával szemben. A tanári-karvezetői munka szépségének, felelősségének hangsúlyozására *Rozgonyi Éva* Kardos Pál szavait idézte: „A tanár–tanítvány viszonyban mindig a tanár a vesztes, hiszen mindent elkövet azért, hogy önmagát feleslegessé tegye.”

A karvezetés-tanítás anyaga újabb fontos véleményeket hozott felszínre. *Ordasi Péter* hangsúlyozta: egyszerűbb zenei anyagokon érdemes tanítani a vezénnyel alapelemeit, s erre kiválóan alkalmasak rendkívüli gazdagságban a magyar népdalok, valamint zeneszerzőink – főként kisgyermekeknek szánt – biciniumai. De kiváló tananyagoknak tekinthetők a reneszánsz szerzők könnyebb polifon biciniumai és homofon háromszólamú kórusművei is. Felszínre került az a sokévtizedes gyakorlat, hogy a technikai alapozást a magyar karvezetőképzés kizárólag a kicsinyek kórusainak szánt Kodály és Bárdos művekkel végzi. Ez bizonyos ellentmondást tartalmaz a húsz év körüli karvezetőjelöltek zenei igénye és a vezénnyel művek között. Ahogy *Rozgonyi Éva* megfogalmazta, míg a hangszeres tanulmányokban a technikai és a zenei fejlődés párhuzamosan halad, addig a karvezetés tanulmányokban ez nehezebben teremthető meg. *Kollár Éva* viszont Reményi János tanítását idézte fel: az ELTE egykori kiváló karvezetés-tanára egy teljes tanévig csak kicsinyeknek írt biciniumokon alapozott, mely választásban nyilván benne volt a könnyű, de értékes, gyerekeknek való karirodalom mélyebb megismertetésének szándéka is. Öröndetes tény, hogy az utóbbi

évtizedekben lényegesen könnyebbé vált a kórusirodalom eddig rejtve maradt kincseihez való hozzáférés, így a kezdő karvezetőtanításban felhasználható, különböző stíluskorszakokból származó zenei anyagok gazdag választékának bevonása a tanításba. Szintén üdvözlendő azok a kezdeményezések, amelyek könnyű, gyermeknek való kórusművek írására ösztönzik a fiatal zeneszerzőket.

Az anyagválasztás másik véglete az idejekorán túl nehéz művek elsajátításának szándéka. Ez leginkább hallgatói kérés szokott lenni, melynek olykor a tanárok engednek... *Ordasi Péter* helytelenítette azt a gyakorlatot, miszerint a hallgató választ művet, s azt viszi vezénylés órára. Véleménye szerint mindez a mesterségbeli alapozás nagyvonalú kezelését jelzi. Nyilván egyszer-egyszer megengedhető, de e szaktárgyban is szükséges egy jól megtervezett, lehetőleg személyre szabott, a technikai és zenei feladatok eredményes megoldását célzó tananyag tanári megtervezése és elsajátítása. Felvetette azt is, hogy tanácsos lenne legalább intézményenként bizonyos szintű egységes tananyagkialakítás. E kérdésben ugyan megoszlottak a vélemények, volt, aki a tanári szabadságot féltette ettől, de tény: bizonyára nem ártana egy – legalább intézményi – vezérfonal lefektetése a tanítandó technikai elemek, valamint a zenei karakterek vezénylésének sorrendjéről, megengedve a már említett igen gazdag kórusirodalomból történő műválasztás szabadságát.

A magyar karvezetőképzés egyik sajátos vonása és egyben erénye az, hogy **a vezénylési gyakorlat órákon kis csoportban történik az alapozás**, majd pedig az aktuális új művek elsajátításának fázisa. Így kórus elé csak megfelelő felkészültséggel állhat a hallgató. Az általában három fős csoportokban való tanulás ma már csak a zeneművészeti képzésben valósítható meg, a művészetközvetítés (közismereti ének-zene tanárszak) esetében lényegesen nagyobb létszámú, az egyéni foglalkozást nehezen biztosítható csoportokban folyik az oktatás. A vezénylési gyakorlat órákon az éppen dirigáló hallgatónak társai zongorán szólaltatják meg a művet, mely – *Ordasi Péter* véleménye szerint is – legfeljebb a kartechnikai feladatok „száraz” elsajátítására elegendő, a zenei kifejezés, az élő emberi hang irányítására már nem. Ezért vezette be karvezetőtanári gyakorlatában azt, hogy a vezénylési gyakorlat órákon inkább énekeljenek a társak, azaz zongorázás helyett inkább kamaraénekes megszólaltatást kért, melynek praxisát más kollégák is átvették, s a hallgatók is örömmel fogadták. Az igényes zongorás közreműködésnek *Kollár Éva* szerint az is gátja, hogy a mai hallgatók zongoratudása – tisztelet a kivételnek, de – nem éri el a korábban megszokott és elvárt szintet. Pedig a magasszintű hangszertudás az énektanári-karvezetői pályán óriási segítséget jelent például a tananyag- illetve műválogatásban, az órai-kóruspróbái kíséreték ellátásában is.

A **kargyakorlat** terén az utóbbi évtizedekben részben szükséges, ugyanakkor hasznos és örvendetes változások történtek. Az elmúlt évszázad végéig ugyanis a képzőintézmények kargyakorlati céllal kialakított kórusai, vagy éppen koncertkórusai szolgáltak együttesként a karvezetőjelölt fiataloknak. Ez a gyakorlat jól működött, azonban felmerült annak igénye, hogy – a gyakorlati tanításhoz hasonlóan – iskolai kórusokat, valamint amatőr együtteseket is bevonjunk ebbe a munkába. Így – talán elsőként az országban – a debreceni Zeneművészeti Kar hallgatói például képzésük második felében félévenként váltva más-más kórusnál tölthették gyakorlatukat, a kicsinyek kórusától a középiskolás leánykaron át a felnőtt vegyeskarig. Ezt a gyakorlatot követte számos hazai intézmény. Így a hallgatók nem „laboratóriumi” jellegű kórusmunkával, hanem behelyezkedve egy iskolai vagy amatőr kórus életébe, megtapasztalva

a művek betanításának valós feladatait és pódiumra lépésük feltételeit, életszerű módon készülhetnek önálló karvezetői tevékenységükre. S hogy a külső kórusok bevonására egyre inkább szükség is lett, az az országosan megfigyelhető hallgatói létszámcsökkenés, így a belső hallgatói együttesek létszámának drasztikus fogyása is indokolta. Szomorú tény, hogy az elmúlt negyven év alatt jóindulatú becsléssel is kb. a negyedére csökkent a frissen végzett énektanárok és karvezetők száma. A középiskolai énektanár-ellátottság különösen aggasztó, ahogy azt *Rozgonyi Éva* megfogalmazta. Még a Szeged méretű nagyvárosban sincs minden középiskolában megfelelő végzettségű énektanár, a kisebb településeken ez még inkább így van. A képzőintézmények képesek lennének nagyobb létszámban képezni és kibocsátani szaktanárokat, de a jelentkezők száma az elmúlt évtizedben drámai módon lecsökkent. A pedagógusképzés általános gondja ez, mely azonban a művészetoktatás, azon belül is a zenei képzés területén még aggasztóbbnak tűnik. Ez ugyanis hosszú előtanulmányokat igényel, gyakorlatilag kisgyermekkoról folyamatosan végzett gyakorlást, melyet csak az igazán elkötelezett fiatalok vállalnak, s mely a mai életszemléletben nem igazán népszerű. Természetesen nem mellékes az sem, hogy milyen megélhetést biztosít a zenetanári, karvezetői pálya. A fórum fiatal hozzászólója, *Kozak Olimpiu*, a Debreceni Egyetem végzős hallgatója (aki végül a karvezetőverseny győztese lett) kifejtette: a kezdő tanároknak és karvezetőknek több állást, több kórus vezetését is el kell vállalniuk ahhoz, hogy megélhetésüket biztosítsák. Az igazán elkötelezettek ez nem tántorítja el a karvezetői pálya választásától, de méltatlan, hogy az egyik leghosszabb képzési időt igénylő terület jövedelmezősége alacsonyabb az értelmiségi átlagénál.

Ordasi Péter azt is megfogalmazta, hogy jó lenne, ha a karvezetés tananyag nagyobbik fele azonnal hasznosítható lenne az iskolai kórusgyakorlatban. Ezt az igényt a már korábban bevezetett karirodalom tantárgy (gyermekkori és felnőttkórusok irodalmára bontva) is szolgálja. Az osztatlan tanár- és karvezetőképzés visszaállítása óta új tantárgyként szerepel az *énekkari vezénylet módszertana*, valamint a *vezénylet tanítás módszertana* nevű tantárgy. *Rozgonyi Éva* szerint a kóruspróbák alapos megtervezésére ugyanúgy szükség van, ahogy a tanórák óravázlatának elkészítésére is – melyet diákkorunkban nem mindig vettünk jónéven. *Tamási László*, a debreceni Kölcsey Kórus nemrég elhunyt Liszt-díjas karnagya kargyakorlat óráira elvárta hallgatóitól a próbaterv írásbeli elkészítését, azaz a próbafolyamat gondos megtervezését.

A mindössze másfél órás szakmai fórum gondolatébresztő és egyben tanulságos volt nemcsak a fiatalok, de a karvezetőképzésben több évtizede munkálkodó szakemberek számára is. E sorok írója – Kardos Pál egykori gimnazista tanítványa – közel 30 éve zeneelmélet- és szolfézstanárként szolgálja a tanár- és karnagyképzést, és örömmel vett részt ezen a felelősségteljes és rendkívül hasznos tanácskozáson.

A karvezetőverseny eredménye a következő lett:

Kollár Éva Liszt Ferenc-díjas karnagy, ny. egyetemi tanár, a zsűri elnöke, Rozgonyi Éva Liszt- és Bartók–Pásztori-díjas karnagy, ny. főiskolai tanár, valamint Tóth Péter Erkel Ferenc-díjas érdemes művész zeneszerző, egyetemi tanár.
Karnók Csaba felvételei.

- I. díj: Kozak Olimpiu – a Debreceni Egyetem Zeneművészeti Kar V. évfolyamos hallgatója,
tanárai: Kabdebó Sándor és Végh Mónika
II. díj: Csonki Márta Flóra – a Debreceni Egyetem Zeneművészeti Kar V. évfolyamos
hallgatója, tanárai: Török Ágnes és Végh Mónika
III. díj: Takátsy-Zaránd Emese – a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem V.
évfolyamos hallgatója, tanára: Somos Csaba

A versenyen közreműködő szegedi kórusok:

Vántus István Gyakorló Zeneművészeti Szakgimnázium Leánykara, karnagy: Erdős Kinga

Vox Nova Kamarakórus. karnagy: Balogh Irén

Rókus Gyermekkar, karnagy: dr. Liptákné Klement Ágnes

Bartók Béla Nőiakar, karnagy: Valkai Dávid

Köszönet illeti a kórusokat és vezetőiket lelkes és segítőkész közreműködésükért, valamint a szervezőket a rendezvény gondos előkészítéséért és gördülékeny lebonyolításáért!